

ІХ МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «УКРАЇНА І ВЕЛИКЕ КНЯЗІВСТВО ЛИТОВСЬКЕ В ХІV—ХVІІІ СТ.: ПОЛІТИЧНІ, ЕКОНОМІЧНІ, МІЖНАЦІОНАЛЬНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ВІДНОСИНИ В ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ ВИМІРІ» ПАМ'ЯТІ ПРОФЕСОРА ВАЛЕРІЯ СТЕПАНКОВА

Уперше з 2007 р. конференція відбувалася у стінах історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та була присвячена пам'яті одного з її засновників, відомого в Україні й далеко за її межами вченого, доктора історичних наук, професора Валерія Степанкова, життя якого так раптово обірвалося 23 січня 2025 р. Він завжди наголошував на важливості живого спілкування між науковцями, щиро радів кожній такій зустрічі та підкреслював актуальність вузькотематичної фахової конференції з широкого кола проблем польсько- та литовсько-українських відносин доби пізнього середньовіччя та ранньомодерного часу. Особиста участь проф. Степанкова в організації та проведенні конференцій, його доповіді створювали надзвичайно приємну, теплу атмосферу, яка поєднувала в собі високий рівень професіоналізму та академічності наукової творчості, щирість та людяність. Атмосфера конструктивності, доброзичливості й поваги до думок і позицій науковців створювала унікальний мікроклімат спілкування, умови для обговорення актуальних питань українсько-литовських відносин ХІV—ХVІІІ ст. та висловлення власних концепцій.

Учасниками ІХ наукового форуму, який проходив 17 жовтня 2025 р. за вже традиційної участі Інституту історії України НАН України, стали 20 науковців з

Цитування: Вашук Д., Юга О. ІХ міжнародна наукова конференція «Україна і Велике князівство Литовське в ХІV—ХVІІІ ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини в загальноєвропейському вимірі» пам'яті професора Валерія Степанкова. *Український історичний журнал*. 2026. № 2 (587). С. 229—232.

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

України, Литви й Молдови. З урахуванням реалій нашого сьогодення, конференція була організована як у форматі безпосереднього спілкування учасників, так і з використанням технологій дистанційного зв'язку.

Конференцію відкрив директор Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук, професор, академік Валерій Смолій, який з вітальним словом звернувся до учасників і наголосив на значущості наукового форуму в розв'язанні цілого комплексу актуальних питань українсько-литовських відносин. Окремо він акцентував неабиякий внесок Валерія Степанкова в організацію та проведення конференції, як не лише непересічної особистості, але й блискучого вченого — копіткого в рутинній пошуковій роботі, уважного до найдрібніших історичних фактів, наділеного гострим аналітичним мисленням. З вітальним словом також виступила в. о. ректора Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, професорка Наталія Бахмат, яка наголосила на важливості організації подібних наукових зустрічей, які сприяють розв'язанню цілого ряду актуальних питань українсько-литовських відносин на різних хронологічних етапах.

Власне робота конференції розпочалося з доповіді *Дмитра Ващука* (Київ, Україна), який висвітлив місце й роль широкого кола проблем українсько-литовських стосунків у середині XVII ст. у науковій спадщині Валерія Степанкова. Автор дійшов висновку, що вчений розпочав цікаву серію історичних досліджень, спрямованих на вивчення маловідомих сторінок українсько-литовських стосунків у середині XVII ст. *Валентина Матях* (Київ, Україна) розкрила національно-визвольні мотиви у науковій творчості проф. В. Степанкова. Особливий наголос було зроблено поєднанні в дослідженнях науковця проблематики соціальних і національно-визвольних змагань в Україні в середині — другій половині XVII ст. з найширшим спектром національного державного будівництва: військовими, політичними, соціальними, економічними сюжетами, а також міжнародною, дипломатичною, конфесійною та ідеологічною сферами.

Оксана Валенене (Вільнюс, Литва) на основі даних археологічних досліджень Нижнього замку у 2002—2020 рр., зокрема дослідження візуальних ознак побутової кераміки за допомогою статистичних методів і програмних засобів аналізу даних, дослідила розвиток форм побутової кераміки Вільнюса XIII—XV ст. У доповіді було представлено великий комплекс знахідок зазначеного періоду. *Андрій Федорук* (Чернівці, Україна) висвітлив військово-технічний аспект облог княжого Белза в 1352, 1366 і 1377 рр. На думку історика, місто не було взято штурмом жодного разу через надзвичайно добре продуману систему оборони, яка вдало поєднувала міські укріплення з природним рельєфом.

Економічному аспекту та новаціям у монетній системі українських земель Великого князівства Литовського XIV—XVI ст. присвятив свою доповідь *Андрій Гурбик* (Київ, Україна), який з'ясував, що на підвладних князівству українських землях у грошовому обігу паралельно перебувало декілька фінансових різновидів монетних одиниць / систем і навіть було налагоджено незначний обсяг карбування власних монет у Києві, Львові, Луцьку та в тимчасових резиденціях-ставках ханів Золотої Орди, виявлених на Півдні та Сході України.

Про військово-службові верстви населення Кам'янця-Подільського останньої третини XIV—XV ст. розповідав *Сергій Калущкий* (Кам'янець-Подільський, Україна). Дослідник акцентував на грамоті володарів Подільського князівства князів Юрія та Олександра Коріатовичів від 7 січня 1374 р., у якій міститься найдавніша згадка представників української аристократичної верстви, які безпосередньо захищали Кам'янець.

Доповідь *Андрія Блануци* (Київ, Україна) була присвячена висвітленню соціально-економічної складової литовсько-московських воєн кінця XV — першої третини XVI ст. Було схарактеризовано основний мілітарний ресурс (люди, коні, холодна та вогнепальна зброя), логістичне забезпечення війська, транспортні шляхи, мобілізацію (посполите рушення), яка потребувала певного часу, а також матеріального забезпечення (запровадження спеціального податку).

Молдавські дослідники *Валентин Константінов* і *Максим Блідарі* (Кишинів, Молдова) на конкретному прикладі справи про вбивство в 1599 р. сином великого логофета Луки Строїча польського шляхтича та заходів батька — найвищого боярина в молдавській політичній ієрархії кінця XVI — початку XVII ст. — для порятунку сина, висвітлили специфіку правосуддя та протекціонізму в Польщі наприкінці XVI ст.

Акаш Крішан (Київ, Україна) висвітлив діяльність князя Андрія Михайловича Курбського, одного з військових діячів Московського царства, який перейшов на службу до Сигізмунда II Августа та зосередив свої зусилля на отриманні статусу офіційного дідича й значних земель володінь з правом вільного володіння ними. У доповіді *Віктора Атаманенка* (Острого, Україна) розглянуто джерелознавчу цінність поборових реєстрів волинських латифундій 70-х років XVI ст., які є основою для вивчення господарського та соціального розвитку Волині другої половини XVI ст., проте рівень використання яких, у тому числі й джерелознавчого, залишається недостатнім. Логічним продовженням джерелознавчого напрямку став виступ *Ірини Ворончук* (Київ, Україна), яка проаналізувала інвентар маєтків князя Олександра Острозького за 1620 р., який стосувався питання розподілу маєтностей князя між його доньками, а саме визначення вартості. Окрім цього, документ містить опис 20 міст і 300 сіл на території Волинського воєводства, а також поіменний список голів селянських домогосподарств.

Петро Кулаковський (Острого, Україна) проаналізував вплив литовської спадщини на внутрішній розвиток українських воєводств після Люблінської унії 1569 р. і до середини XVII ст. На думку вченого, упродовж століття вони зберегли свій особливий статус (зокрема, судочинство за Литовськими статутами, до кінця 20-х рр. XVII ст. у діловодстві використовувалася руська мова тощо), а шляхта вирізнялася своєю регіоналістичною політичною культурою. Економічним питанням, а саме використанню монетно-лічильних найменувань у XVII—XVIII ст., присвятив свою доповідь *Владислав Безталько* (Київ, Україна). Історик дійшов висновку, що використання назви української розмінної монети «шаг», яка дорівнювала трьом польським грошам, входить вжиток у першій половині XVII ст. На території Слобожанщини з кінця XVII — у першій третині XVIII ст. вживались такі назви монетно-лічильних найменувань як «копа», «талер», «золотий», «шаг». Регіонального питання, а саме історії Ярмолинеччини (нині — територія Хмельницького

р-ну Хмельницької області) за литовської доби, стосувався виступ *Юрія Хонтяра* (Кам'янець-Подільський, Україна).

Олександр Юга (Кам'янець-Подільський, Україна) звернув увагу на те, як змінювалися погляди урядовців Великого князівства Литовського на події, що відбувалися на українських теренах упродовж 1648—1656 рр. Історик з'ясував, що вони трансформувалися від силового до дипломатичного розв'язання української проблеми (1648—1651 рр.). При цьому литовські можновладці не визнавали права українського народу на власну державу. Питання міжнародної політики порушив *Володимир Газін* (Кам'янець-Подільський, Україна). Предметом розгляду стали перемовини між представниками Польщі й Московії у Вільно в 1658 р., які стосувалися, головню, визначення місця та дати коронації московського царя на польський престол, а також укладення вічного миру. *В'ячеслав Станіславський* (Київ, Україна) з'ясовував цікаві наслідки дезінформаційної кампанії Московії: поширення неправдивої інформації щодо зайняття її військами Кам'янця в 1704—1705 рр. спричинило будівництво урядом Османської імперії фортеці в Бендерах через побоювання можливого наступу московських військ у цьому регіоні.

Доповідь *Сергія Трубочанінова* (Кам'янець-Подільський, Україна) стосувалася питання походження назви «Литва». Учений проаналізував наукові праці українських і литовських істориків та мовознавців другої половини ХІХ — перших десятиліть ХХІ ст. та надав вичерпну характеристику різним концепціям, підкресливши, що наразі в науці не існує загальноприйнятної думки. Цікавим був виступ *Анатолія Філінюка* (Кам'янець-Подільський, Україна), який стосувався вшанування історичної пам'яті й меморіалізації подій та учасників Української національної революції середини ХVІІ ст. на Поділлі.

Завершилась конференція доповіддю *Марини Тарасюк* (Київ, Україна), у якій історикиня розповіла про використання в Новій українській школі цифрових ігрових технологій, наприклад, інтерактивної гри «Нова традиція», для вивчення історії українських земель у складі Великого князівства Литовського та їхньої культурної спадщини.

Отже, міжнародна конференція пройшла на високому організаційному та науковому рівнях. Предметні дискусії після кожного виступу сприяли більш детальному розумінню окреслених проблем, що, своєю чергою, засвідчило постійну зацікавленість у проведенні досліджень української історії, пов'язаної з Великим князівством Литовським.

Надійшла / Received 12.12.2025

Дмитро ВАЩУК

Інститут історії України НАН України (Київ, Україна)

Dmytro VASHCHUK

Institute of History of Ukraine of the NAS of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

Олександр ЮГА

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

(Кам'янець-Подільський, Україна)

Oleksandr YUHA

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University (Kamianets-Podilskyi, Ukraine)